

חכם⁽¹⁴¹⁾. שנאמר בהמשך המקרא דלעיל: ומיהם "בוניה"?

אלו תלמידי חכמים, שמקיימין את העולם בתורתם, והרי זה כאילו הם בונים את העולם.

והרי כתוב בפסוק "אשר אבניה ברזל", משמע שצריך החכם להיות קשה כברזל.

אמר רבינא: אפילו הכי, למרות שהתורה גורמת לאדם להיות קפדן וכעסן, מכל מקום מיבעי ליה לאיניש למילף נפשיה בניחותא [על האדם להרגיל עצמו לנהוג בנחת]⁽¹⁴⁴⁾.

"וכפטיש יפצין סלע". הרי שדברי תורה נמשלו כפטיש העשוי מברזל קשה.

אמר ליה רבי אבא לרב אשי: אתון, מהתם מתניתו לה [אתם למדים דבר זה מאותו מקרא, של "כפטיש יפוצץ סלע"].

אבל אנן, מהכא מתנינן לה [אנו, מפסוק זה דלהלן אנו למדים דבר זה]. דכתיב: "אריץ אשר אבניה ברזל"⁽¹⁴²⁾. אל תקרי [אל תקרא את המילה כפי שהיא מופיעה לפנינו בפסוק]: "אבניה", אלא, כדי לדרוש דבר מה מהפסוק, קרא כך: "בוניה"⁽¹⁴³⁾.

וביאר הרמב"ן בפשוטו של מקרא, כי במקום אשר תחשוב ששם אבנים — שם תמצא ברזל. ובישרם, כי בארץ ישראל מחצב נחושת וברזל, שהם צורך גדול ליושבי הארץ.

143. כי לפי פשוטו היה צריך לכתוב "אבניה כברזל", שהרי אין הכוונה לאבנים שהם ברזל, אלא שהם כמו ברזל. לכן דורשת הגמרא: אל תקרי אבניה אלא בוניה. שבוניה הם ברזל. מהרש"א.

144. לא בא רבינא לחלוק על רב אבא ורב אשי, אלא בא לפרש גנות הכעס. אבל לענין להעמיד עצמו על דברי תורה, ודאי צריך התלמיד חכם להיות קשה כברזל. ר"י עמדין.

ובשם היערת דבש מביאים לבאר על פי דברי חובת הלבבות [שער הפרישות פרק ד']: גם אם יהיה בכעס, לא יהיה תוכו כבדו, רק יכעוס לפניו, ולבו בקרבו יהיה רך כקנה. וזהו שאמר רבינא, שאמנם צריך החכם להראות כעס, אבל גם אז, צריך למילף "נפשיה", פנימיות הנפש, בניחותא. שנאמר: והסר כעס מלבך. דהיינו, שלא יגיע הכעס אל הלב.

141. משמע כאן, שדרך תלמיד חכם לכעוס. ואדרבה, אם אינו קשה כברזל, שאינו כועס — אינו תלמיד חכם. והקשה בגבורת ארי, הרי הגמרא אומרת במסכת פסחים [סו א]: כל אדם שכוועס, אם חכם הוא — חכמתו מסתלקת ממנו, והגמרא למדה דבר זה ממשו רבינו. ואם נביא הוא, נבואתו מסתלקת ממנו, ולמדים דבר זה מאלישע. והרי משה ואלישע כעסו לשם שמים, ואף על פי כן אומרת הגמרא שלא עשו כהוגן!

ותירץ, שדברי רב אשי כאן היינו דווקא כשאי אפשר לנהוג באופן אחר, אלא רק על ידי כעס וזריקת מרה. אבל אם יכול לפעול באופן אחר, וכעס, אזי לא עשה כהוגן. עיין שם.

והבן יהוידע מתרץ, כי מה שהגמרא אומרת "כל תלמיד חכם שאינו קשה כברזל", אין הכוונה לענין כעס, אלא לענין מה שאומרת הגמרא במסכת יומא [כב ב]: "כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש — אינו תלמיד חכם". כי ראוי לתלמיד חכם להקפיד על בזיונו. אבל — לא יכעס, כפי שנאמר "והסר כעס מלבך".

142. הפסוק מדבר בשבחיה של ארץ ישראל.